

Ministerie van Justitie
DPOR/DIV/SAB/AL-OD

Dus: 27/12/11

Numm. _____

Ambt. _____

De minister van Veiligheid en Justitie
Mr. F. Teeven
Postbus 20301
2500 EH Den Haag

Datum
22 december 2011

Kenmerk
DOR/11/11/11

Uw kenmerk
DOR/11/11/11

Onderwerp
Concept-wetsvoorstel tegengaan huwelijksdwang: consultatie

Geachte heer Teeven,

Bij brief van 4 november 2011 heeft u de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak (NVvR) verzocht advies uit te brengen over het daarbij gevoegde wetsvoorstel en de memorie van toelichting inzake het tegengaan van huwelijksdwang. Het wetsvoorstel is besproken in de Wetenschappelijke Commissie van de NVvR. De NVvR heeft met belangstelling kennis genomen van dit wetsvoorstel en de daarbij behorende toelichting. Hieronder treft u aan het advies van de NVvR, dat is voorbereid en vastgesteld door de Wetenschappelijke Commissie van de NVvR.

Aard en strekking wetsvoorstel

Dit wetsvoorstel geeft uitvoering aan de maatregelen die daaromtrent in het regeerakkoord zijn aangekondigd. Recentelijk, op 6 juli 2011, is het voorstel van wet tot Wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en het Wetboek van Strafrecht BES met het oog op de verruiming van de mogelijkheden tot strafrechtelijke aanpak van huwelijksdwang, polygamie en vrouwelijke genitale verminking bij de Tweede Kamer ingediend (Kamerstukken II 2010/11, 32 840, nrs. 1-3). Het onderhavige wetsvoorstel geeft blijk van de intentie huwelijksdwang krachtiger tegen te gaan, waar gepast ook civielrechtelijk.

Het wetsvoorstel bevat de volgende onderwerpen:

- Het afschaffen van de mogelijkheid dat minderjarigen in Nederland een huwelijk sluiten;
- het afschaffen van de mogelijkheid dat een huwelijk wordt gesloten tussen bloedverwanten in de derde of vierde graad in de zijlinie;
- het verruimen van de mogelijkheid de sluiting van een huwelijk tegen te gaan indien sprake is van dwang;
- het verruimen van de mogelijkheid een huwelijk nietig te verklaren indien het is gesloten onder invloed van dwang;
- het beperken van de erkenning in Nederland van in het buitenland gesloten polygame huwelijken.

Algemeen

De NVvR heeft met belangstelling kennis genomen van het wetsvoorstel. Voorop zij gesteld, dat de NVvR de opvatting van de regering onderschrijft dat het ongewenst is dat huwelijken onder dwang worden gesloten en dat een onder dwang gesloten huwelijk moet kunnen worden nietig verklaard. Dat is ook in de huidige wetgeving het geval.

Huwelijksbeletsel verwantschap

Ter voorkoming van dwanghuwelijken is in het wetsvoorstel voorzien in een procedure waarin bij nauwe verwantschap, die in beginsel een beletsel vormt om in het huwelijk te kunnen treden, tegenover de ambtenaar van de burgerlijke stand een verklaring wordt afgelegd onder ede. De NVvR heeft geen hoge verwachtingen van deze procedure. Theoretisch kan die worden omzeild door in het buitenland te huwen, waarna erkenning in beginsel niet kan uitblijven (geen strijd met de openbare orde). Bovendien kan de aflegging van de eed kan onder voor de ambtenaar niet zichtbare invloeden plaatsvinden. De aflegging van de eed dient er daarom niet aan in de weg te staan dat ondanks de eed voor de huwelijksluiting stuiting nog mogelijk is, zoals ook is vermeld dat een huwelijk nietig kan worden verklaard als blijkt dat een valse verklaring is afgelegd. De NVvR adviseert daaromtrent in de memorie van toelichting duidelijkheid te scheppen.

In verband met het beletsel van de verwantschap kan er op worden gewezen dat verwantschap 'van nature' niet altijd gekend is (onbekende verwekkers/zaaddonoren).

Voorkomen dwanghuwelijken

In de memorie van toelichting wordt na de constatering dat de vrije huwelijkstoestemming niet meer nadrukkelijk in de wet is vastgelegd, het volgende overwogen:

"Dit neemt niet weg dat de vrije huwelijkstoestemming wel degelijk een vereiste is voor het aangaan van een huwelijk, maar dat betekent niet dat er op huwelijkskandidaten geen enkele druk kan worden uitgeoefend. Familieleden, vrienden of andere personen uit de sociale omgeving van de aanstaande echtgenoten kunnen zich uit belangstelling of bezorgdheid met de partnerkeuze bemoeien. Die bemoeienis mag evenwel niet zover gaan dat de aanstaande echtgenoten zich niet meer voldoende vrij voelen om zelf hun keuze te bepalen."

Hier wordt, niet onbegrijpelijk, gesignaleerd dat zich verschillende schakeringen van beïnvloeding kunnen voordoen voordat van dwang kan worden gesproken. De vraag is waar de wetgever de grens wenst te leggen. Uit de levensgeschiedenissen die door verschillende onderzoekers zijn opgetekend, komt naar voren dat er een groot grijs gebied bestaat tussen vrije keuze' en 'dwang' (de Koning Bartels 2005; Sterkx, Bouw 2005; Hooghiemstra 2003) en dat het moeilijk is de grens daartussen aan te geven. Zo vraagt de NVvR zich af of, wanneer ouders de keuze voor de huwelijkspartner voor hun zoon of dochter maken en hij/zij stemt in met die procedure, maar weer niet met de keuze van de ouders, doch daar ook niet expliciet tegenin gaat, er dan sprake is van dwang (de Koning Bartels 2005: 11).¹ Het komt er dus op aan wat 'onder invloed van dwang...' betekent. In de memorie van toelichting op het ingediende strafrechtelijke wetsvoorstel (K II, 2010/11, 32 840, nr. 3) wordt huwelijksdwang kortweg omschreven als het dwingen van een persoon tot het aangaan van een huwelijk.

In de hiervoor aangehaalde zinsnede uit de memorie van toelichting bij het onderhavige wetsvoorstel komt ook een subjectief criterium naar voren: het mag niet zo zijn dat de aanstaande huwelijkspartners zich niet meer voldoende vrij voelen om zelf hun keuze te bepalen. Wil het begrip in de praktijk hanteerbaar zijn, niet alleen voor de rechter, maar ook voor het openbaar ministerie

¹ Oka Storms, Edien Bartels, 'De keuze van een huwelijkspartner' Een studie naar partnerkeuze onder groepen Amsterdammers Vrije Universiteit Amsterdam Afdeling Sociale en Culturele Antropologie (2008), p. 12; Hooghiemstra, E. (2003) Trouwen over de grens, Achtergronden van partnerkeuze van Turken en Marokkanen in Nederland. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Koning M., de, Bartels E., (2005) Over het huwelijk gesproken, partnerkeuze en gedwongen huwelijken onder Marokkaanse, Turkse en Hindoestaanse Nederlanders, Voorstudie nr. 9. Den Haag: Advies Commissie voor Vreemdelingen Zaken.
Sterckx, L., en Bouw, C., (2005) Liefde op maat; Partnerkeuze van Turkse en Marokkaanse jongeren, Amsterdam: Het Spinhuis.

bij de uitoefening van de plicht tot stuiting dan wel de bevoegdheid tot het indienen van een verzoek tot nietigverklaring, moeten meer geobjectieerde begrippen gehanteerd kunnen worden. De NVvR adviseert in de memorie van toelichting een uiteenzetting op te nemen waaraan de rechter houvast kan ontleen bij de beoordeling van een verzoek tot nietigverklaring en de officier van justitie bij zijn beslissing al dan niet een vordering daartoe in te stellen. Dat is voor de officier van justitie in het bijzonder van belang, omdat geenszins valt uit te sluiten dat hij in het kader van buurtruzies en familievetes zal worden geconfronteerd met de bewering dat sprake is of is geweest van huwelijksdwang en hij dan terdege zal moeten overwegen of er werkelijk grond is in een vordering tot nietigverklaring in te dienen.

Interventie Openbaar Ministerie

Het komt de NVvR geraden voor, dat *als* het OM overweegt een vordering tot nietigverklaring in te dienen, het verplicht is de echtgenoten over dit voornemen te horen. De genoemde "hem of haar moverende redenen" om zelf geen verzoek tot nietigverklaring in te dienen moeten minst genomen bij het OM bekend zijn. Een zodanige vordering van het OM grijpt diep in op de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen en dient daarom met de nodige waarborgen te worden omgeven (vgl. ook art. 8 EVRM). De wet dient hierin te voorzien. De vergelijking met de artikelen 165a en 167a Sv dringt zich op.

Nietigverklaring van dwanghuwelijken

In de memorie van toelichting staat op p. 3. het volgende:

"Elk huwelijk dat onder invloed van dwang is gesloten, zal nietig kunnen worden verklaard, ook zonder dat sprake behoeft te zijn van een onrechtmatige ernstige bedreiging. De mogelijkheid van nietigverklaring laat onverlet dat de echtgenoten, of één van hen, er ook voor kunnen kiezen om in plaats van een nietigverklaring een echtscheiding te entameren. Een nietigverklaring werkt evenwel terug tot het tijdstip van de huwelijksvoltrekking (artikel 77 BW)."

Deze toelichting roept bij de NVvR vragen op. De eerste vraag is of na een echtscheiding de nietigverklaring van het gewezen huwelijk nog mogelijk is. De tekst lijkt dat uit te sluiten. De NVvR gaat ervan uit dat het niet de bedoeling is dat een ontbinding van een huwelijk aan een nietigverklaring in de weg staat. Het belang de mogelijkheid van een nietigverklaring na ontbinding te bewaren ligt in het onderscheid van rechtsgevolgen (ex tunc of alleen ex nunc).

Over de rechtsgevolgen wordt in de memorie van toelichting opgemerkt dat een nietigverklaring terugwerkt tot het tijdstip van de huwelijksvoltrekking. De NVvR adviseert in de memorie van toelichting erop te wijzen dat art. 1: 77 BW het effect van de terugwerking mitigeert ten aanzien van a. de kinderen der echtgenoten; b. ten aanzien van de te goeder trouw zijnde echtgenoot; deze kan echter niet op een gemeenschap van goederen aanspraak maken, wanneer het huwelijk wegens het bestaan van een vroeger huwelijk of een eerder geregistreerd partnerschap is nietig verklaard; c. ten aanzien van andere personen dan de echtgenoten en hun kinderen, voor zover zij te goeder trouw vóór de inschrijving der nietigverklaring rechten hebben verkregen. Op één en ander ware in de memorie van toelichting in te gaan.

Beperking van erkenning van in het buitenland gesloten huwelijken

De vraag naar erkenning gaat aan de vraag of een huwelijk nietig verklaard kan worden vooraf.² Deze rechtspraak is aan kritiek onderhevig.³ Wanneer tot erkenning van een huwelijk is overgegaan en nadien toch blijkt dat het een huwelijk betreft dat niet met vrije toestemming van de huwelijkspartners is aangegaan, kan het huwelijk dan voor nietigverklaring in aanmerking komen? De NVvR adviseert dat de wetgever nadrukkelijk aangeeft of een erkend huwelijk slechts kan worden ontbonden of ook nietig kan worden verklaard. In het laatste geval ligt het voor de hand dat de

² In HR 16 oktober 1998, LJN ZC2746, NJ 1999/6 komt, doordat de toepasselijkheid van Nederlands recht door de partijen niet is betwist, de nietigheid wel aan de orde, ondanks het feit dat van erkenning geen sprake is geweest. De klacht tegen de afwijzing van de vordering tot nietigverklaring door het hof faalt.

³ V. Van Den Eeckhout, 'Onder het zwaard van Damocles', FJR, 2005, 3, p. 11

wetgever de keuze maakt of de terugwerkende kracht bij nietigheid loopt tot het moment van erkenning of tot het moment van de huwelijkssluiting in het buitenland.

Opmerkingen van redactionele of wetstechnische aard:

Artikel 1:71 lid 3 BW komt volgens het wetsvoorstel als volgt te luiden:

“De bevoegdheid de nietigverklaring te verzoeken vervalt, wanneer de echtgenoten een jaar hebben samengewoond sedert het ophouden van de dwang of de ontdekking van de dwaling, zonder dat het verzoek is gedaan.”

Bij huwelijksdwang kan het gaan om dwang die werkzaam is op het moment van de huwelijkssluiting. Van ophouden van die op de sluiting gerichte dwang kan na voltrekking van het huwelijk niet meer zinvol worden gesproken. Daarom is het zinvol in de toelichting te vermelden dat het gaat om de dwang gericht op het aangaan en laten voortduren van de huwelijkse betrekking.

Ook is onduidelijk wanneer in de zin van deze bepaling de samenwoning begint en wanneer het jaar is verstreken. Is bijvoorbeeld van samenwoning al sprake wanneer de ene partner gedurende een week na de huwelijkssluiting bij de andere is ingetrokken? En loopt voor de jaartermijn de samenwoning door als de ene partner na een week weer vertrekt en pas na maanden terugkeert? En hoe wordt de termijn gemeten in zgn. lat-huwelijken? Ook hierop ware in de memorie van toelichting in te gaan.

“De bevoegdheid de nietigverklaring te verzoeken vervalt, wanneer de echtgenoten na de huwelijkssluiting een jaar hebben samengewoond zonder dwang gericht op instandhouding van het huwelijk of na de ontdekking van de dwaling, terwijl het verzoek niet is gedaan.”

Overgangsrecht

Ten aanzien van de in artikel I, onderdeel K voorziene wijziging van artikel 1:233 BW dient te worden voorzien in overgangsrecht. Dit teneinde te voorkomen dat iemand, die onder de ruimere oude regeling vóór zijn achttiende meerderjarig is geworden, opeens weer zou terugvallen naar minderjarigheid.

Namens het bestuur van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak,
de Wetenschappelijke Commissie,

J. Silvis
voorzitter

